



Bryssel, 30. syyskuuta 2024  
(OR. en)

13797/24

LIMITE

JAI 1421  
FREMP 368  
AG 159  
POLGEN 128  
JUSTCIV 159

## ILMOITUS

|                |                                                                                            |
|----------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| Lähettiläjä:   | Puheenjohtajavaltio                                                                        |
| Vastaanottaja: | Pysyvien edustajien komitea / Neuvosto                                                     |
| Asia:          | Oikeussuojan saatavuuden edistäminen oikeusvaltioperiaatteen ja kilpailukyvyn näkökulmasta |

Valtuuskunnille toimitetaan liitteessä edellä mainittu puheenjohtajavaltion tiedotusasia  
11. lokakuuta 2024 kokoontuvaa oikeus- ja sisäasioiden neuvostoa varten.

## Oikeussuojan saatavuuden edistäminen kilpailukyvyn ja oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta

Oikeussuojan saatavuus on perusoikeus ja olennainen osa oikeusvaltioperiaatetta. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 19 artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakukeinoista tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla, ja siinä annetaan vastuu oikeudellisen valvonnan varmistamisesta EU:n oikeusjärjestyksessä kansallisille tuomioistuimille. Oikeussuojan saatavuudella tarkoitetaan ihmisten, yritysten ja yhteisöjen kykyä ehkäistä ristiriitoja ja täyttää tehokkaasti, oikeudenmukaisesti, tasapuolisesti ja oikea-aikaisesti oikeudelliset ja oikeudenkäyttöön liittyvät tarpeensa<sup>1</sup>. Se antaa yksityishenkilöille ja oikeushenkilöille mahdollisuuden suojautua heidän oikeuksiensa loukkauksilta, oikaista siviilioikeudelliset vääryydet, saattaa toimeenpanovalta vastuuseen ja puolustautua oikeudenkäynneissä.

Samalla tehokkaat ja helposti saavutettavat oikeuslaitokset ovat myös olennaisen tärkeitä investointi-ilmapiiriin parantamisen ja pitkän aikavälin kasvun kannalta ja parantavat siten kilpailukykyä Mario Draghin raportissa<sup>2</sup> esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. Tämä on erityisen tärkeää erikokoisten talouden toimijoiden oikeudellisten mahdollisuuksien ja yrityksiä koskevien oikeudellisten riita-asioden kannalta.

Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa on viime vuosina käyty hyödyllisiä keskusteluja oikeussuojan saatavuudesta. Keskusteluissa on keskitytty pääasiassa yksilöiden mahdollisuuksiin käyttää oikeusjärjestelmää. Ministerit ovat tässä yhteydessä vaihtaneet näkemyksiä tärkeistä kysymyksistä, kuten asianajajien saatavuudesta, tuomareiden koulutuksesta, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohtaamista oikeussuojan saatavuuden esteistä ja oikeusavusta. Näistä keskusteluista saatujen kokemusten perusteella ja kyseenalaistamatta sitä, että on ensisijaisen tärkeää poistaa yksilöiden kohtaamat oikeussuojan saatavuuden esteet, puheenjohtajavaltio Unkari katsoo, että on oikea hetki soveltaa uutta näkökulmaa analysoimalla, miten oikeussuojan saatavuus voidaan varmistaa sellaisille talouden toimijoille, erityisesti pk-yrityksille, joilla on käytettävissään vähemmän resursseja ja varoja.

Riita-asioden käsittelemisestä suurten yritysten tai viranomaisien ja julkisten elinten kanssa muodostuu pk-yrityksille usein kohtuuton rasite, myös rajatylittävissä tilanteissa. Tämä johtuu rajallisista resursseista, heikommista neuvotteluasemista ja riita-asioihin liittyvistä korkeista kustannuksista. Pien-, mikro- ja nanoyrityksillä sekä jopa kuluttajilla on vaikeuksia päästä hyödyntämään tuomioistuinjärjestelmää lähinnä ajan, kokemattomuuden tai pelon vuoksi tai siksi, etteivät ne tiedä, onko niiden kohtaama ongelma ”oikeudellinen” vai ei, ja siksi, että asianajajan palkkaaminen voi vaikuttaa pelottavalta. Tässä yhteydessä sen varmistaminen, että pk-yrityksillä on yhtäläinen oikeussuoja, on sekä oikeudenmukaisuutta koskeva asia että strategia, jolla parannetaan pk-yritysten kilpailukykyä sekä EU:n ja sen jäsenvaltioiden yleistä kilpailukykyä.

Sen varmistamiseksi, että oikeussuojan saatavuus taataan kaikille oikeudenmukaisella ja tehokkaalla tavalla ja että samalla varmistetaan tasapuoliset toimintaedellytykset kaikille talouden toimijoille, on tärkeää luoda oikeudellinen ympäristö, joka ei aiheuta kohtuutonta ja kestämatöntä raskautta oikeutta hakeville tai koko oikeusjärjestelmälle. Tätä varten kohdennetut toimenpiteet ja lainsäädäntö voivat auttaa tuomioistuimia keskittymään ensisijaisesti tapauksiin, joissa ei voida välttää tuomioistuinmenettelyä tai ratkaista riita-asioita sellaisin keinoin, jotka ovat tehokkaampia ja suotuisampia kaikille osapuolille.

<sup>1</sup> OECD:n neuvoston suositus oikeussuojan saatavuudesta ja ihmiskeskeisistä oikeusjärjestelmistä. EU ilmoitti 18. kesäkuuta 2024 päätöksestään noudattaa suositusta.

<sup>2</sup>Euroopan kilpailukyvyn tulevaisuus: Mario Draghin raportti, 9. syyskuuta 2024.

Oikeudellisten tietojen, jotka ovat merkityksellisiä oikeussuojan saatavuutta koskevan oikeuden käyttämisen kannalta, yhtäläisen saatavuuden varmistaminen on keskeinen edellytys tällaisen ympäristön luomiselle. On olennaisen tärkeää, että jo ennen minkään oikeusmenettelyn vireillepanoa kaikki asianosaiset ovat tietoisia oikeuksistaan ja oikeudellisista mahdollisuuksistaan ja voivat tehdä tietoon perustuvan päätöksen siitä, käyttävätkö ne oikeuksiaan tietystä tilanteesta ja millä tavoin. Oikeutta oikeussuojan saatavuuteen voidaan käyttää tehokkaimmin silloin, kun asianomaiset tuntevat tilanteen oikeudellisen arvioinnin ja sovellettavan lainsäädännön sekä pystyvät riittävän hyvin arvioimaan parhaan tavan käyttää oikeuksiaan. Tältä osin EU:n ja kansallisen lainsäädännön läpinäkyvyys, selkeys ja saatavuus, mukaan lukien oikeuskäytännössä esitetyt oikeudelliset tulkinnat ja säädösten selitykset, ovat erityisen tärkeitä. Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö olisi julkaistava koneellisesti luettavassa muodossa julkisesti saatavilla olevissa ja yhteentoimivissa tietokannoissa. Tällainen kattava pääsy lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön mahdollistaisi tekoälyvälineiden laajan käytön ja tukisi siten EU:n oikeusteknologia-alan yrityksiä ja parantaisi niiden kilpailukykyä.

Yritysten tapauksessa pk-yrityksillä ei välttämättä ole tarvittavaa oikeudellista tietämystä ja tarvittavia resursseja, jotta ne voisivat toimia monimutkaisissa oikeusjärjestelmissä, mikä asettaa ne epäedulliseen asemaan, kun ne ovat tekemisissä suurten yritysten tai sellaisten viranomaisten kanssa, joilla on erikoistuneita oikeudellisia yksiköitä. Oikeusmenettelyjen monimutkaisuus ja oikeudellisten tietojen saatavuuden puute voivat estää niitä ymmärtämästä oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan, minkä vuoksi niiden on vaikea osallistua tehokkaasti oikeusjärjestelmään. Läpinäkyvyyden ja ennakoitavuuden puute pahentaa vallitsevaa vallan epätasapainoa pienempien yritysten ja vahvempien markkinatoimijoiden, mukaan lukien viranomaiset, välillä erityisesti toimittaessa yli rajojen. Oikeusmenettelyjen yksinkertaistaminen, oikeudellisten tietojen saatavuuden parantaminen ja kustannusten pitäminen kohtuullisina antaisi pk-yrityksille mahdollisuuden käyttää oikeusjärjestelmää tehokkaammin. Digitaaliset alustat, jotka tarjoavat helposti ymmärrettäviä oikeudellisia resursseja ja hakuvälineitä suurelle yleisölle tai erityisesti niille, joilla on vähäiset resurssit, voivat auttaa vähentämään oikeudellisen monimutkaisuuden muodostamia esteitä.

Kuten heinäkuussa pidetyssä oikeus- ja sisäasioiden neuvoston epävirallisessa kokouksessa todettiin, tekoälyä hyödyntävät sovellukset voivat auttaa jäsenvaltioissa oikeudelliseen neuvontaan turvautuvien kansalaisten lisäksi myös pk-yrityksiä selvittämään lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä. Nämä sovellukset voivat tarjota käyttäjille edistyneitä hakuvalmiuksia ja asiointibotteja hyödyntäviä ratkaisuja, joilla tuetaan heidän oikeudellista tiedonhakuaan. Lisäksi ne voivat tarjota avoimia ratkaisuja monimutkaiseen asianhallintaan kattavien tapauskuvausten ja oikeudellisten oppaiden avulla sekä tarjoamalla pääsyn muiden julkisten tietokantojen sisältöön, mukaan lukien linkit lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön sekä sovelluksiin, jotka helpottavat oikeusmenettelyn vireillepanoa tai ratkaisemista. Koska tekoälysovelluksia pidetään näillä aloilla suuririskisinä, tällaisten sovellusten, jotka avustavat mutta eivät korvaa ihmisten tekemää arviointia, valmiuksista ja rajoituksista on kuitenkin oltava tässä yhteydessä täysin avoimia. Jäsenvaltioissa ja EU:n tasolla tällä alalla on jo olemassa useita hyviä käytäntöjä, kuten Euroopan oikeusportaali, joka on nimetty EU:n kansalaisille ja yrityksille suunnatun oikeudellisen tiedon keskitetyksi asiointipisteeksi. Se tarjoaa runsaasti arvokasta tietoa EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännöstä, oikeuskäytännöstä, oikeudenkäyntimenettelyistä ja rekistereistä. Kaupparekistereiden yhteenliittämisyjärjestelmä (BRIS) on yksi esimerkki rekisterien yhteenliittämisestä EU:n tasolla. Se tarjoaa tietoa kaikista EU:n yrityksistä. Tulevaisuudessa Euroopan oikeusportaalissa on myös sähköinen yhteyspiste digitalisoituja rajatylittäviä menettelyjä varten kansalaisten, oikeusalan toimijoiden ja yritysten hyödyksi. Nämä käytännöt ja välineet voisivat toimia perustana sovellettavan oikeudellisen kehityksen saavutettavuuden, selkeyden ja läpinäkyvyyden parantamiselle. Ei pidä unohtaa e-CODEX-järjestelmää, joka on keskeinen osa digitaalista oikeusalan yhteistyötä Euroopassa ja joka toimii merkittävänä yhteentoimivuuden mallina.

Tekoälysäädöksen täytäntöönpanossa on olennaisen tärkeää tutkia sellaisia mahdollisia oikeusalan sovelluksia, joissa tekoälyvälineet voivat merkittävästi automatisoida prosesseja, pitäen mielessä, että tekoälyvälineiden käytöllä voidaan tukea mutta se ei saisi korvata tuomareiden päätöksentekovaltaa tai oikeuslaitoksen riippumattomuutta, koska lopullisten päätösten on oltava myös jatkossa ihmisten tekemiä. Yksi tällainen sovellus voisi olla yritysten välinen verkkovälitteinen vaihtoehtoinen riidanratkaisu, joka hyödyttäisi erityisesti pk-yrityksiä.

Vaihtoehtoisen riidanratkaisun vapaaehtoisen käytön edistäminen on toinen tärkeä keino, jolla edistetään tehokasta oikeussuojan saatavuutta vähentämällä samanaikaisesti oikeusjärjestelmään kohdistuvaa raskautta. Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen tarkoituksena on tarjota nopeampi ja kustannustehokkaampi tapa ratkaista riidat ilman virallista tuomioistuinjärjestelmää.

Vaihtoehtoisen riidanratkaisun avulla riidanratkaisu voidaan myös joustavammin mukauttaa osapuolten tarpeisiin. EU:n oikeusalan tulostaulussa tarkastellaan säännöllisesti tapoja, joilla jäsenvaltiot edistävät vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen vapaaehtoista käyttöä. Vuoden 2024 tulostaulun kaaviosta 28 käyvät ilmi yleisten edistämistoimien lisääntyminen ja useat erityiskannustimet, joita jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön kyseisiä toimia, kuten digiteknologian käyttömahdollisuutta, varten. Kuluttajariitojen vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta annetusta direktiivistä 2013/11/EU, jossa säädetään kuluttajariitojen vaihtoehtoisen riidanratkaisun vähimmäislaatuvaatimuksista, neuvotellaan parhaillaan uudelleen, jotta sen soveltamisalaa voitaisiin laajentaa kattamaan myös sopimussuhteen ulkopuoliset riita-asiat ja riita-asiat EU:n ulkopuolisten elinkeinonharjoittajien kanssa ja sillä voitaisiin tarjota räätälöityä tukea rajatylittävissä riita-asioissa ja edistää elinkeinonharjoittajien osallistumista. Koska yhdenmukaistaminen rajoittuu vähimmäistasoon, jäsenvaltioissa on laajasti erityyppisiä vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä, joista säädetään pääasiassa kansallisessa lainsäädännössä.

Ministereitä pyydetään pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

- Millä tavoin voitaisiin parantaa lainsäädännön ja oikeudellisten tietojen läpinäkyvyyttä, selkeyttä ja saavutettavuutta, jotta yhdenvertainen ja tehokas oikeussuoja olisi helpommin saatavilla kaikille, erityisesti pk-yrityksille? Voitteko suositella tähän liittyviä parhaita käytäntöjä? Miten olemassa olevia välineitä, kuten Euroopan oikeusportaalia, voitaisiin paremmin hyödyntää tähän tarkoitukseen?
- Katsotteko, että vaihtoehtoinen riidanratkaisu on hyödyllinen väline, kun on kyse oikeussuojan toteutumisesta muuten kuin kuluttajariitojen yhteydessä? Jos näin on, mitä erityisiä vaihtoehtoisia riidanratkaisumenettelyjä maassanne on käytössä pk-yrityksiä varten ja mitä kannustimia niiden edistämiseen käytetään?